

УДК 323.15:342.53(497.11)“2000/2020“

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6642020.9>

Прегледни рад

*Никола Лазих**

Институт за политичке студије, Београд

ПРЕДСТАВЉЕНОСТ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД 2000. ДО 2020. ГОДИНЕ**

Сажетак

Да би један парламент могао да буде сматран демократским, основна функција коју треба да задовољава јесте да адекватно врши репрезентативну функцију, односно да адекватно представља грађане једне земље. Такође, треба да испуни још један критеријум – да одражава друштвену разноликост становништва у погледу пола, језика, религије, етничке припадности или неких других политички важних одлика. Требало би да постоје механизми који би додатним правима дали могућност представницима мањинских група у парламенту како би рад на равноправној бази и репрезентативна функција коју обављају. Афирмативном акцијом, односно изменом закона и успостављањем природног прага за националне мањине, омогућено им је да по први пут уђу у Народну скупштину Републике Србије на самосталним листама. Оно што је било

* nikola.lazic@ips.ac.rs

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

приметно у свим сазивима парламента од 2000. године је то да ниједна ромска мањинска листа није остварила никакав значајан резултат, иако је ромска национална мањина друга по бројности у Србији, одмах после мађарске. Један од закључака је био да на то има утицај територијална дисперзивност, мада њој можемо додати и низак ниво образовања ромске популације. Остале мањине имале су релативно добру представљеност у парламенту. Националне мањине су укључене у готово све одборе и релативно добро представљене.

Кључне речи: националне мањине, репрезентативна функција, афирмативна акција, демократски парламент, функционалност демократије

УВОД

Предмет овог рада темељиће се на истраживању колико су, односно да ли су адекватно представљене националне мањине. Обзиром на специфичности које сваки парламент има, тако и парламент Републике Србије, а које произилазе из уставне позиције Народне Скупштине, из одредби Закона о Народној скупштини, Пословника Народне скупштине али и других писаних докумената и легислативних аката, део посвећен репрезентативној функцији биће мање апстрактан и више него претходни део ослоњен на примере из праксе и конкретно Народну скупштину Републике Србије.

Како би неки парламент могао да буде сматран демократским, основна функција коју треба да задовољава јесте да адекватно врши репрезентативну функцију односно да адекватно представља народ, односно грађане једне земље. „На првом месту, то значи да парламент треба да одражава вољу народа коју су бирачи изразили приликом избора својих представника и политичких странака. [...] Демократски парламент, такође, треба да испуни још један критеријум – да одражава друштвену разноликост становништва у погледу пола, језика, религије, етничке припадности или неких других политички важних одлика. Ако не представља народ

на адекватан начин, то ће учинити да неке друштвене групе и заједнице почну да осећају како су у политичком процесу у неповољнијем положају, или чак потпуно искључене из њега“ (Beetham 2013). Да би парламент био успешан, грађани дакле морају имати утисак да су адекватно представљени и да се њихов глас довољно гласно чује у политичком животу. Постоје чак и аутори попут Кристиана (*Christiano*) који заступају тезу да је за грађане много битније да имају утисак о ефикасној или овде можда боље рећи ефектној представљености и прилике да се у јавности чује њихово мишљење него што им је битно да њихови ставови заправо обликују процес доношења одлука (*Christiano 1996*). Ово је ипак симплификација врло компликоване тезе коју Кристиано иначе користи у одбрани демократије наспрам експертизе али довољно прецизна за потребе горепоменутог аргумента.

Пропорционална представљеност различитих друштвених групација итекако је битна. Шта значи пропорционална? Да ли то значи да би одређени сегменти укупне популације (независно од критеријума) требало да буду представљени на основу њиховог процентуалног учешћа у укупном броју људи или би требало да буду представљени на основу реалне снаге које конституишу у друштву? Одговори на ова јако комплексна питања не могу бити ништа простији, али би свакако требало узети у обзир да би оба ова фактора дефинитивно требало да одиграју улогу у представљености било које групе. Ипак треба имати на уму да није све тако црно-бело и да постоје истраживања која говоре у прилог тези да је инклузивност парламента тек донекле релевантна за функционалност демократије, па тако Стокемер и Кејчук (*Stockemer and Kchouk 2017*) доказују методама инференцијалне и дескриптивне статистике кроз анализу више од 100 изборних процеса да само адекватна репрезентација жена може играти улогу, или барем играти статистички значајну улогу, у транспарентности и објективности односно *поштености* изборног процеса, а што на даље има импликације и по функционалност демократије односно перцепције грађана о функционалности демократског процеса. У транзиционим или полудовршеним демократијама чести су случајеви да бројчано маргинална групација има диспропорционално велики утицај у друштву,

а нарочито у култури, економској сфери и у крајњем и на политичке токове. Са друге стране, још чешћи су и случајеви да већинска или бројчано значајна популација (већинска по било ком критеријуму, не нужно етничком нпр.) као нпр. жене немају нити пропорционално учешће у друштвеним и јавним сферама живота нити адекватну представљеност у националном парламенту па у крајњем нити у партијама или локалним представничким телима – уколико причамо само о политици, а сличан закључак би се могао извући и прегледом економске делатности и ситуације у компанијама, пољопривредним газдинствима. Зато ћемо у наредном делу испитати теоријску природу представљености у парламенту различитих друштвених група, а кроз примере жена и националних мањина. Постоје два разлога за ово. Прво, они статистички гледано имају врло различит удео у укупном становништву Србије (жене и појединачне националне мањине у Србији, не све заједно). Друго, имају и различиту друштвену и политичку моћ па тако рецимо – Роми као друга највећа национална мањина (Статистички годишњак Републике Србије 2018), (иако врло могуће и највећа по незваничним проценама) извесно има диспропорционално мањи утицај на политички живот од рецимо бошњачке мањине чијих припадника по попису из 2011. године има скоро исто. Ова два фактора чине анализу знатно занимљивијом и омогућавају да касније у наставку рад проникне у суштину репрезентативне функције и схватимо који су то чиниоци у српском парламентаризму најбитнији за (не)адекватну представљеност.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Када је реч о припадницима етно-културним мањинама Стокмер и Кичоук наводе да за њих „право политичке партиципације значи више него право да се тражи утицај на исход процеса дизајнираног да агрегира индивидуалне преференције да би се пронашла одлука прихватљива већини грађана“ (Wheatley 2002). Иако ова теза може бити прихватљива и слична је ономе што и Кристиано каже да је за људе често битнија условно речено естетика демократске процедуре него сама процедура, ипак постоји неколико проблема, тачније

три, које Палермо и Волк (*Palermo and Woelk*) идентификују у процесу представљања мањина, а што се може транспоновати и на представљеност других групација, а у вези је са самим принципима демократије и демократичности:

1. „Извесно постоји тензија демократије и представљања мањина обзиром да принцип једнакости мора негде успут бити испостављен зарад онога што опет може бити сматрано „поштеним“ – рецимо у случајевима спуштања природног прага за националне мањине зарад уласка представника у парламент
2. Жртвовање принципа једнакости је ипак политичка одлука али горенаведена одлука спуштања природног прага има заправо правне импликације по систем па се због тога третира као други проблем
3. Треће, да би се увео другојаки принцип по коме представљеност националних мањина функционише – мора се увести концепцијски друкчији поглед на нацију. Наиме, нацију треба схватити не само као демократски (грађански) концепт већ и као етнички. Етничитет, другим речима, треба по себи бити признат као компонента нације која надаље постаје експресија етничког, културног, лингвистичког или религијског плурализма“ (*Palermo and Woelk 2003*).

Први проблем је заправо најкомплекснији и тиче се сличних принципа који леже испод феномена афирмативне акције такође, само у овом нашем случају у контексту укупности политичког процеса. Када Палермо и Волк кажу да је принцип једнакости жртвован и да постоји тензија између демократије и представљања мањина они мисле на сличан проблем односно аргумент којим се и афирмативна акција напада, а често са позиција десног популизма. Упрошћено, тај аргумент гласи да афирмативна акција дозвољава да се принцип једнакости поништи само да би се удовољило мањинама и да се заправо тиме њима дају већа права у односу на она која већинска популација има. Проблем са тим аргументом је што полази од потпуно непостојећег начина дефинисања принципа једнакости, ако се наравно изузме утилитаристички. Принцип једнакости не мора нужно да се

односи на нпр. агрегацију појединачних гласова или просто мерење различитих апсолутних бројева па у другом контексту ни релативистичког квантификовања људских права, а потом ни упоређивања истих ван икакве контекстуализације.

Да се вратимо сада на питање политичке репрезентације. Као и у често политизованом праву на коришћење матерњег језика, где мањинска популација може бити знатно бројчано инфериорнија, а имати иста права на коришћење језика као и већинска популација (што крши горепоменути утилитаристички принцип једнакости) тако може бити и повлашћена по питању политичке репрезентације па тако њихови представници могу имати процедурално лакши приступ клупама у парламенту у односу на било коју партију која не представља мањине или барем није регистрована као мањинска странка. Зашто је то тако? Зато што би рецимо положај словачке националне мањине био драстично више погоршан уколико не би имали ниједног уместо једног посланика (чак и у случају да им по редовним процедурама и агрегације гласова то место не припада) у односу на пропорцију у којој би већинска популација била оштећена уколико би била ускраћена за то једно место. Значи да Палермо и Волк нису у потпуности били у праву када су помињали тензију између принципа демократије и представљања националних мањина барем када се ово питање изнесе на раван принципа и док стоји у домену политичке филозофије.

Следећи проблем настаје на пољу операционализације овог проблема односно практичности. Као што је горе споменуто када мањине не могу рецимо преbacити природни праг предвиђен за политичке партије које представљају већинску популацију постоје разни механизми како се то може пренебрегнути:

- „Повољнији услови за регистрацију, финансирање или упис
- Такво одређивање граница изборних јединица да се представницима мањинских заједница дају веће шансе за успех (енг. *Affirmative gerrymandering*)

- Квоте за страначке кандидате којима је предвиђено да у одређеним регионима минималан процент оних који се налазе на страначкој листи мора бити из мањинске заједнице
- Резервисана места у парламенту за представнике мањинских заједница“ (Beetham 2013).

Сваки од ових механизма може се и поткрепити додатним правима који се могу дати представницима мањинских група у парламенту како би се њима омогућио на равноправној бази рад и репрезентативна функција коју обављају. Фровајн и Роланд Frowein and Poland) тврде да „у таквим условима може се одступити од предвиђених услова (као што је минимални број посланика) или се мањинама могу дати посебна процедурална права за мањинска питања“ (Beetham 2013). То могу бити право да употребљавају други језик, више ресурса за обављање посла итд. Свако од ових решења може изазвати подозрење већине због чега их Палермо и Волк и наводе као проблематична па је због тога важно бити врло обазрив и не реплицирати некритички решења која су можда била успешна у некој другој географској целини већ треба узети у обзир све комплексности једног друштва.

Код трећег проблема аутори везују дефиницију односно визију државе за статус етницитета па стога супротстављају грађанску државу и аспект етницитета. Иако ово има смисла и извесно је да етницитет мора бити признат као важна компонента рецимо друштвеног или политичког живота, исто тако је тачно и да етницитет није неспојив са грађанском државом из више разлога. У грађанској држави етницитет итекако може функционисати као засебна категоризација док год служи сврси бољег представљања засебних интереса одређене групе, а не као тачка супротстављања или сукоба. Стога, може бити признат и не мора бити негативно постављен у односу на грађанску државу, а нарочито уколико се у обзир узме концепт мултикултуралности који је унеколико ствари концепт сличан грађанској држави, а заправо подразумева да различити људи различитих религија, етницитета, опредељења могу живети у истој заједници са циљем што ефикаснијег организовања заједнице, а посредством остављања разлика

по страни без да се тим разликама негира постојање. О томе сведочи и извештај Савете Европе који каже „Чини се да је фундаментални предуслов за интеграцију мањина у држави пуна имплементација права на удруживање укључујући и могућност да се формирају организације и политичке партије које се способне да пренесу специфичне интересе одређене мањине у политичку сферу.“ (Dres and Bank 2000). Како и Орловић наводи, „Парламент репрезентује (представља) грађане.“ али не стаје ту већ наставља: „Осим грађана парламент репрезентује и политичке странке, федералне јединице, националне мањине, бираче одређене регије и води рачуна о равномерној заступљености полова“ (Орловић 2011). Са овим можемо и окончати расправу о проблематици који су поставили већ поменути аутори и тек сада прећи на кључни аспект, односно дефиницију националних мањина која би нам требало додатно разјаснити шта националне мањине јесу и како и на који начин требају бити представљене у парламенту.

Обзиром да питање дефинисања националних мањина широка тема у којој је тешко доћи до консензуса – послужићемо се релативно неутралном дефиницијом Франческа Карпотортија (*Francesco Capotorti*) коју и Орловић користи, а која каже да је национална мањина „бројно мања група људи која се налази у недоминантном положају, чији припадници – држављани те државе имају с етничког, верског или језичког гледишта карактеристике по којима се разликују од осталог дела становништва и који показују осећај солидарности, у сврху очувања своје културе, традиције, вере и језика“ (Орловић 2011).

Поред релативне вредносне неоптерећености ове дефиниције, један од кључних њених аспеката је и сегмент који говори о недоминантности односно недоминантног положаја који национална мањина заузима у друштву. То може значити више ствари али је овај рад заинтересован готово искључиво за политичку или „политичнију“ конотацију овог аспекта, а који заправо значи да они суштински нису у стању и не могу наметати политичку вољу остатку популације. Не само да не могу, већ постоји и озбиљна опасност од солуције у којој заправо већина намеће мањини своју вољу тако да битно угрожава њихов интегритет па у коначници и одреднице њихове посебности у односу на већинску популацију што би

се већ могло легитимно именовати тиранијом већине. Кроз ову дефиницију још једном видимо због чега је битно да националне мањине буду адекватно политички репрезентоване како би се њихов глас чуо и како би унеколико имали могућност да остваре и остварују своје политичке интересе. Опет, за то, неопходно је грађанско друштво (а не нужно грађанско друштво које почива на принципима етницитета) које поштује принципе мултикултуралности и суштинске принципе демократије.

За ауторитарна, полу-ауторитарна и друштва неконсолидоване, хибридне демократије, а која се крију под плаштом демократског процедурализма, врло је типично да се права националних мањина поштују искључиво на папиру односно да теже томе да испоштују процедуру односно задовоље нпр. систем квоте наметнутог или прописаног као валидног од нпр. стране легитимних међународних институција попут Савета Европе или Европске уније. О томе пише и Јелена Лончар па тако као различите раздваја дескриптивну репрезентацију и супстантивну репрезентацију: „супстантивна репрезентација националних мањина односи се на речи и дела у име перципираних интереса група националних мањина, док се термин дескриптивна репрезентација односи на пуку присутност представника који представљају електорат попут одраза у огледалу“ (Лончар 2016).

Невезано од националних мањина већ у вези са политичком репрезентацијом уопште, а нарочито термином супстантивне репрезентације постоје виђења концепта политичког представљања која иду и даље од овог концепта па тако говоре и о супстантивном представљању из класика Хане Питкин (*Hanna Pitkin*), па тако концепт репрезентације (Pitkin 1967) виде као недовољно развијеним односно исувише лимитираним институционалистичким виђењем ствари, а упрошћено речено – оптерећеним процедуралним аспектима репрезентација и оптерећеним самим представником уместо оних/онима који бива/бивају представљен/представљени. (Saward 2006) Овај аргумент свакако има смисла али може одвести у непожељном правцу односно правцу унеколико алтернативног погледа на репрезентацију који се зарад задовољења аргумента не либи и да прави суштински компликоване претпоставке не тако лаке за елаборирати.

Орловић наводи да „представљање мањина зависи од више фактора: 1) изборни систем (већински или пропорционални, степен пропорционалности, број и распоред изборних јединица, изборни цензус, отворене или затворене изборне листе); 2) бројност националне мањине; 3) да ли су мањине територијално концентрисане или не; 4) у којој мери су мањине интегрисане у друштво и политички систем одређене државе; 5) да ли мањине имају своје странке и да ли имају једну или више сопствених странака које претендују да их представљају; 6) у којој мери националне мањине гласају за већинске странке” (Орловић 2012). Адекватно политичко представљање националних мањина битно је и значајно за опстанак не само мањинских група, већ друштва у његовој свеукупности. Уколико мањине не могу остварити своја политичка права, постоји значајан ризик да цело друштво стагнира или назадује у односу на императив грађанског друштва, а све то као последица нестанка размене различитих мишљења, политичких идеја и различитости уопште из јавног дискурса и политичке арене. Процедурална компонента политичке репрезентације националним мањина није довољна пак да би се горепоменуто назадовање или стагнација избегли већ је неопходно да постоји тзв. супстантивна репрезентација што значи да није довољно да мањине буду присутне већ да њихово присуство у парламенту треба и оваплотити односно допустити мањинама да се њихов глас, идеје и визије друштва ефективно чују.

АНАЛИЗА ПРЕДСТАВЉЕНОСТИ МАЊИНА У САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (22. ЈАНУАР 2001. ГОДИНЕ – 27. ЈАНУАР 2004. ГОДИНЕ)

На изборима 2000. године није учествовала ниједна мањинска листа, већ су оне биле део коалиције *Демократске опозиције Србије и то – Савез војвођанских Мађара и Санџачка демократска партија*. (Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике у Народној скупштини Републике Србије, одржаних 23. децембра 2000, 2001.) Изборни праг за мањине је био изузетно висок, односно 5% од укупног

броја гласова тако да су у парламент могле да уђу једино на коалиционим листама или листама осталих политичких партија. Приказ свих мањина у парламенту је у табели 1:

Табела 1: Пети сазив – националне мањине

V Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2002 н.д.)	Мањине изражене у %
Мађари	9	/	9 2,84%	253899	3,53 %
Бошњаци	4	1	5 1,58%	145278	2 %
Румуни	1	/	1 0,3%	29332	0,4 %

Извор: Архива НСРС

У првом сазиву након демократских промена, ушле су три националне мањине, а највише је било Мађара, тј. 2,84% од укупног броја народних посланика. Мађарска национална мањина броји 3,53% од укупног становништва Републике Србије, Бошњачка 2%, а Румунска 0,4%. Из табеле 1 можемо закључити да су све три мањине скоро сасвим репрезентативно представљене у односу на целокупан број становника и комплетан састав народне скупштине. Међутим приметно је да Ромска национална мањина нема ниједног представника иако је друга по бројности у Србији (Попис 2002 н.д.), што можемо објаснити њеном дисперзивношћу широм целе територије. Једина припадница лепшег пола, а бошњачке националне мањине, ушла је у парламент на листи Демократске странке (Архива НСРС). Мањине су присутне у 12 од 23 одбора, од тога је само једна жена која је члан у два одбора, односно 5,95%.

АНАЛИЗА ПРЕДСТАВЉЕНОСТИ МАЊИНА VI САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (27. ЈАНУАР 2004. ГОДИНЕ – 14. ФЕБРУАР 2007. ГОДИНЕ)

Представљеност мањина у парламенту овог сазива је приказана у табели 2:

Табела 2: Шести сазив – националне мањине

VI Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2002 н.д.)	Мањине изражене у %
Мађари	2	/	2 0,57%	253899	3,53 %
Бошњаци	4	1	5 1,4%	145278	2 %
Словаци	1	/	1 0,28%	52750	0,73 %
Власи	1	/	1 0,28%	35330	0,49 %

Извор: Архива НСРС

У VI сазив парламента због високог изборног прага није ушла ниједна мањинска партија (Извештај о резултатима избора за народне посланике у Народној скупштини Републике Србије, одржаних 28. децембра 2003). Цензус није прешла ни *Коалиција за толеранцију – Чанак, Каса, Љајић*. Све националне мањине ушле су у парламент преко листа осталих партија, а највише припадника националних мањина (4) налазило се на листи *Г17 плус* (Архива НСРС). Већа репрезентативност је готово апсолутно онемогућена изборним прагом и неукључивањем

мањина на листе релевантних партија. Националне мањине присутне су у осам одбора са минимум једним представником а највише три и то у Одбору за међунационалне односе. Мањине у одборима чине 2,44%.

АНАЛИЗА РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТИ VII САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (14. ФЕБРУАР 2007. ГОДИНЕ – 11. ЈУН 2008. ГОДИНЕ)

Након измена и допуна закона, мањине су коначно ушле у парламент и на самосталним листама редом: *Савез војвођанских Мађара, Коалиција Листа за Санџак, Унија Рома Србије, Коалиција Албанаца прешевске долине и Ромска партија*. Преглед података имамо у табели 3:

Табела 3: Седми сазив – националне мањине

VII Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2002 н.д.)	Мањине изражене у %
Бошњаци	6	/	7 2,59%	145278	2 %
Мађари	4	1	5 1,58%	253899	3,53 %
Роми	2	/	2 0,74%	147604	2 %
Словаци	2	/	2 0,74%	52750	0,73 %
Албанци	1	/	1 0,37%	5809	0,08 %
Румуни	1	/	1 0,37%	29332	0,4 %

Извор: Архива НСРС

Седми сазив парламента имао је 6 националних мањина, где су Бошњаци били најбројнији – 2,59% (иако нису сви ушли преко мањинских листа – њих 5), а бошњачка национална мањина броји 2% (Архива НСРС) од укупног становништва Републике Србије, што даље имплицира да је ова мањина адекватно представљена. Мало више од половине бошњачке националне мањине ушло је на заједничким листама. Мађари нису успели да достигну адекватну представљеност, али су остварили запажен успех. Поред тога што Роми нису територијално концентрисани, приметно је и нејединство између њих, јер су друга по броју национална мањина у Републици Србији, а имају само два посланика и то из две различите партије и са две различите изборне листе. Овде можемо закључити да помака у репрезентативности мањина има иако има пуно простора да се поправи. Румунска, албанска, ромска и словачка национална мањина испуњавају минимум представљености.

Националне мањине присутне су у само 3 одбора (2,08%), а највише у Одбору за међунационалне односе – 33,33%. Занимљива чињеница овог VIII сазива јесте народни посланик Српске радикалне странке – Јорданац Ајмад Мигати, први и једини странац који је постао посланик српског парламента (Тањуг 2007) и био члан Одбора за иностране послове.

АНАЛИЗА ПРЕДСТАВЉЕНОСТИ МАЊИНА VIII САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (11. ЈУН 2008. ГОДИНЕ – 31 МАЈ 2012. ГОДИНЕ)

У осми сазив парламента ушле су 3 мањинске листе: *Мађарска коалиција – Иштван Пастор* – 4 посланика, *Бошњачка листа за европски Санџак – др Сулејман Угљанин* - 2 посланика, *Коалиција Албанаца прешевске долине* – 1 посланик. Изборна листа *За европску Србију* имала је највише националних мањина, чак 12. Сви припадници националних мањина приказани су у табели 4:

Табела 4: Осми сазив – националне мањине

VIII Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2002 н.д.)	Мањине изражене у %
Мађари	7	2	9 3,04%	253899	3,53 %
Бошњаци	8	/	8 2,7%	145278	2 %
Словаци	3	/	3 1%	52750	0,73 %
Албанци	1	/	1 0,34%	5809	0,08 %

Извор: Архива НСРС

У VIII сазив је ушло 4 националне мањине – Мађари, Бошњаци, Словаци и Албанци и сви су скоро сасвим репрезентативно представљени. Недостаје ромска национална мањина која је на овим изборима имала 3 листе и ниједна није прешла цензус. Такође цензус није прешла ни влашка ни буњевачка листа (Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике Народне скупштине Републике Србије 2008).

Националне мањине су заступљене у 20 одбора са минимум једним послаником, а чак њих девет је у одбору за међунационалне односе – што чини 50% тог одбора. У одборима су присутне две представнице националних мањина, међутим интересантно је да ниједна није у Одбору за равноправност полова. Што се тиче овог сазива, репрезентативност је повећана у односу на претходна три, али не у великој мери и само да би се испунио минимум прописан законом. 8,56% националних мањина.

АНАЛИЗА ПРЕДСТАВЉЕНОСТИ МАЊИНА IX САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (31. МАЈ 2012. ГОДИНЕ – 16. АПРИЛ 2014. ГОДИНЕ)

Припадници националних мањина IX сазива приказани су у табели 5:

Табела 5: Девети сазив – националне мањине

IX Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2011 н.д.)	Мањине изражене у %
Мађари	7	2	9 3,04%	253899	3,53 %
Бошњаци	7	/	7 2,26%	145278	2 %
Роми	1	/	1 0,32%	147604	2 %
Бугари	1	/	1 0,32%	18543	0,26 %
Македонци	1	/	1 0,32%	22755	0,32 %
Албанци	1	/	1 0,32%	5809	0,08 %
Власи	1	/	1 0,32%	35330	0,49 %

Извор: Архива НСРС

Из табеле можемо закључити да су све мањине, осим Рома, адекватно представљене и за нијансу мању репрезентативност има мађарска национална мањина. Ромска партија је ушла у парламент преко коалиционе листе Покренимо Србију – Томислав Николић, такође преко исте коалиционе листе, у парламент је ушла и македонска национална мањина – Демократска партија Македонаца. И у овом сазиву било је само 2 жене припаднице мађарске националне мањине. (Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике Народне скупштине Републике Србије, одржаним 6. маја 2012.)

Националне мањине су представљене у 13 од 19 одбора, односно у преко 50% одбора, а најзаступљеније у Одбору за људска и мањинска права и равноправност полова где су и једине две жене – припаднице мађарске националне мањине. У одборима је 4,69% мањина.

АНАЛИЗА ПРЕДСТАВЉЕНОСТИ МАЊИНА X САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (16. АПРИЛ 2014. ГОДИНЕ – 3. ЈУН 2016. ГОДИНЕ)

Националне мањине заступају 3 мањинске листе: *Савез војвођанских Мађара – Иштван Пастор* – 6 посланичких мандата, *Странка демократске акције Санџака – др Сулејман Угљанин* – 3 посланичка мандата и *Партија за демократско деловање – Риза Халими* – 2 посланичка мандата. Остали припадници националних мањина представљени на другим партијским листама. Припадници националних мањина у овом сазиву приказани су у табели 6:

Табела 6: Десети сазив – националне мањине

Х Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2011 н.д.)	Мањине изражене у %
Мађари	5	2	7 2,5%	253899	3,53 %
Бошњаци	6	2	8 2,86%	145278	2 %
Бугари	2	/	2 0,71%	18543	0,26 %
Албанци	2	/	2 0,71%	5809	0,08 %
Словаци	/	1	1 0,36%	52750	0,73 %
Власи	1	/	1 0,36%	35330	0,49 %

Извор: Архива НСРС

Мађарска и Словачка национална мањина јесу представљене али недовољно да испуњавају услове потпуне репрезентативности, док су Бошњачка, Бугарска, Албанска и Влашка мањина репрезентативно представљене. Х сазив има чак 5 представница националних мањина што је највише од 2000. године. Сабина Диздаревић је прва представница бошњачке националне мањине која је на мањинској листи ушла у парламент (РИК 2014).

Када су у питању националне мањина оне нису присутне у само 3 одбора, а највише су заступљени у Одбору за људска и мањинска права и равноправност полова и Одбор за образовање, науку и технолошки развој и информатичко друштво, што је веома важно јер су интегрисани у оне области које су за њих врло значајне. У одборима је заступљено 8,87% припадника националних мањина.

АНАЛИЗА РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТИ XI САЗИВА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (3. ЈУН 2016. ГОДИНЕ – 3. АВГУСТ 2020.)

Припадници националних мањина овог сазива приказани су у табели 7:

Табела 7: Једанаести сазив – националне мањине

XI Сазив Националне мањине	Мушкарци	Жене	Збирно	Мањине у Републици Србији (Попис 2011 н.д.)	Мањине изражене у %
Бошњаци	8	/	8 2,76%	145278	2 %
Мађари	3	2	5 1,72%	253899	3,53 %
Бугари	2	/	2 0,69%	18543	0,26 %
Албанци	1	/	1 0,34%	5809	0,08 %
Словаци	/	1	1 0,34%	52750	0,73 %
Власи	1	/	1 0,34%	35330	0,49 %

Извор: Архива НСРС

Бошњачка, влашка, словачка, бугарска и албанска национална мањина су адекватно представљене, а мађарска скоро сасвим. Словачка, бугарска и влашка национална мањина пошто су малобројне, неорганизоване и релативно дисперзоване, до сада су увек улазиле у парламент преко листа осталих партија и тако обезбеђивале своју представљеност. Роми и даље неорганизовани, нису имали своје листе ни

кандидате за овај сазив, а веома је важно да буду укључени, ако не својом организованомшћу, онда добром вољом осталих политичких партија. Такође то би могла бити препорука и за остале националне мањине, нарочито већинским, односно владајућим партијама.

Националне мањине нису представљене у само 4 одбора, а најбројније су и у овом сазиву у Одбору за образовање, науку и технолошки развој и информатичко друштво и наравно у Одбору за људска и мањинска права и права жена. 6,66% припада националним мањинама у одборима.

Збирни подаци изражени у процентима о представљености жена и мањина у скупштини и одборима, као и јединице локалне самоуправе које нису имале своје представнике у Народној скупштини од 2000. године, приказани су у табели 8:

Табела 8: Представљеност жена и мањина у сазивима НСРС 2000-2020.

Сазиви	Жене у парламенту	Мушкарци у парламенту	Мушкарци припадници нац. мањина у парламенту	Жене припаднице нац. мањина у парламенту	Мањине у одборима
V	11%	89%	4,4%	0,3%	5,75%
VI	12%	88%	2,27%	0,28%	2,44%
VII	24%	76%	5,92%	0,37%	2,08%
VIII	22%	78%	6,41%	0,67%	8,56%
IX	31%	69%	4,83%	0,64%	4,69%
X	32%	68%	5,71%	1,79%	8,87%
XI	36%	64%	5,17%	1,03%	6,66%

Извор: Архива НСРС

Када су жене представнице националних мањина у питању, оне су знатно мање представљене у односу на мушкарце. У Народној скупштини од 2000. године никада није било више од 5 жена припадница националних мањина. Показало се да је промена закона створила добру подлогу за представљеност жена, али и да су политичке партије те које могу више допринети када формирају изборне листе.

ЗАКЉУЧАК

Број националних мањина у Народној скупштини Србије варирао је кроз сазиве, у V сазиву мањинске партије ушле су у парламент на заједничкој листи ДОС-а, такође и у VI сазиву преко коалиционих листа, јер је изборни праг висок. Афирмативна акција јесте била већ поменута измена закона, односно укидање цензуса за мањине и увођење природног прага. Тако су након тих измена у Народну скупштину улазиле мањинске листе Мађара, Бошњака и Албанаца, као једине организоване, док су остале мањине улазиле преко коалиционих листа или на листама осталих партија. Оно што је било приметно у свим сазивима је то да ниједна ромска мањинска листа није остварила никакав значајан резултат, иако је ромска национална мањина друга по бројности у Србији, одмах после мађарске. Један од закључака је био да на то има утицај територијална дисперзивност, мада њој можемо додати и низак ниво образовања ромске популације. Оно што би био добар предлог политичким партијама, нарочито оним релевантним и владајућим, да у своје листе укључе припаднике ромске националне мањине како би заступали интересе своје етничке заједнице и допринели еманципацији и развоју исте. Тиме би њихови интереси били адекватно заступани и можда би у неком тренутку дошло до озбиљнијег организовања. Такође, предлог политичким партијама би могао бити да на своје листе укључе и остале националне мањине, као што је и већ било позитивних примера. Националне мањине су укључене у готово све одборе и релативно добро представљене. Законодавни оквир им је дао доста простора, недостаје још минимум политичке воље осталих партија како би биле потпуно укључене.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике у Народној скупштини Републике Србије, одржаних 23. децембра 2000. *Службени гласник РС*, бр. 2/2001.
- Извештај о резултатима избора за народне посланике у Народној скупштини Републике Србије, одржаних 28. децембра 2003. године, *Службени гласник РС*, бр. 131/03.
- Извештај о резултатима избора за народне посланике Народне скупштине Републике Србије одржаних 21. јануара 2007. године, *Службени гласник РС*, бр. 16/2007.
- Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике Народне скупштине Републике Србије, одржаних 11. маја 2008, *Службени гласник РС*, бр. 53/2008.
- Извештај о укупним резултатима избора за народне посланике Народне скупштине Републике Србије, одржаним 6. маја 2012. године, *Службени гласник РС*, бр. 48/2012.
- Орловић, Славиша. 2011. „Политичко представљање националних мањина – Србија у компаративној перспективи“. *Миграцијске и етничке теме*, бр. 3.
- Орловић, Славиша. 2012. „Политичке последице изборног система у Србији“, *Политички живот*, бр. 4, Факултет политичких наука Универзитета у Београду.
- Републички завод за статистику Републике Србије, *Статистички годишњак Републике Србије*, 2018, 41.
- Arhiva Narodne skupštine Republike Srbije (Arhiva NSRS).
- Beetham, David. 2013. *Parlament i demokratija u XXI veku - vodič ka dobroj praksi*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) Srbija.
- Christiano, Thomas. 1996. *The Rule of the Many: Fundamental Issues in Democratic Theory* Colorado: Westview Press.
- Dres, Frowein, and Roland Bank. 2000. *The Participation of Minorities in Decision-Making Processes*. Committee of Experts on Issues Relating to the Protection of National Minorities (DH-MIN) of the Council of Europe.

- Lončar, Jelena. 2016. "Electoral Accountability and Substantive Representation of National Minorities: The Case of Serbia". *East European Politics and Societies* 30, no. 4 (2016).
- Odluka o dodeli mandata narodnih poslanika Narodne skupštine Republike Srbije, Republička izborna komisija, dostupno na: <http://www.rik.parlament.gov.rs/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-2014.php>, pristupljeno 28.8.2019. godine (RIK 2014)
- Palermo, Francesco, and Jens Woelk. 2003. "No representation without recognition: The right to political participation of (National) minorities". *European Integration* 25, no. 3 (2003).
- Pitkin, Hannah Fenichel. 1967. *The Concept of Representation*. Berkley: University of California Press.
- Republički zavod za statistiku, dostupno na: http://popis2011.stat.rs/?page_id=2162, pristupljeno: 28.8.2019. godine (Popis 2002, 2011).
- Saward, Michael. 2006. "The Representative Claim". *Contemporary Political Theory* 5 (n.d.).
- Stockemer, Daniel and Kchouk Bilel. 2017. „Inclusive parliaments: a trigger for higher electoral integrity?" *The Journal of Legislative Studies* 23, no. 3 (2017).
- Tanjug- dostupno na: <https://mondo.rs/Info/Srbija/a60418/Jordanac-radikalski-poslanik.html>, pristupljeno: 28.8.2019. godine (Tanjug 2007)
- Wheatley, S. 2002. „Non-discrimination and equality in the right of political participation for minorities", *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* (JEMIE), no. 3 (2020).

Nikola Lazić*

Institute for Political Studies, Belgrade

**REPRESENTATION OF NATIONAL
MINORITIES IN THE NATIONAL ASSEMBLY
OF THE REPUBLIC OF SERBIA FROM 2000. TO
2020.**

Resume

In order for a parliament to be considered democratic, the basic function it needs to satisfy is to adequately perform a representative function, i.e. to adequately represent the citizens of a country. It should also meet another criterion - to reflect the social diversity of the population in terms of gender, language, religion, ethnicity or some other politically important characteristics. There should be mechanisms that would give additional rights to the representatives of minority groups in parliament in order to work on an equal basis and the representative function they perform. The affirmative action, i.e. the amendment of the law and the establishment of the natural threshold for national minorities, enabled them to enter the National Assembly of the Republic of Serbia on independent lists for the first time. What has been noticeable in all convocations since 2000 is that Roma minority list has achieved any significant results, although the Roma national minority is the second largest in Serbia, right after Hungarians. One of the conclusions was that territorial dispersion has an impact on this, although the low level of education of the Roma population can be added to this consideration. Other minorities had a relatively good representation in parliament. National minorities

* nikola.lazic@ips.ac.rs

are included in almost all committees and are relatively well represented.

Keywords: national minorities, representative function, affirmative action, democratic parliament, functionality of the democracy.

* Овај рад је примљен 5. октобра 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. новембра 2020. године.